

Casar l'urbanisme ecològic i la nova ruralitat, un repte indefugible

«Hem de canviar els paisatges interiors de la ciutat»

Salvador Rueda

Director de l'Agència d'Ecologia Urbana de Barcelona

«Les masies i els pobles de Catalunya formen part de les ciutats»

Ignasi Aldomà

Professor de la Universitat de Lleida. Expert en desenvolupament rural

Joaquim Elcacho
Periodista

Segons el concepte d'urbanisme ecològic, la ciutat és un ecosistema organitzat a partir de les relacions entre els seus elements. Si pensem en una ciutat mediterrània, això vol dir un ecosistema compacte, eficient, amb una organització complexa, i en què existeix cohesió social. L'ecòleg Salvador Rueda ho concreta en l'entrevista.

El món rural s'ha transformat notablement en les darreres dècades. La majoria d'àrees rurals de Catalunya són àrees urbanes de baixa densitat de població. Per tant, això implica una nova ruralitat, com explica Ignasi Aldomà.

Salvador Rueda Palenzuela

(Lleida, 1953) és llicenciat en Ciències Biològiques (UB, 1976) i Psicologia (UB, 1980), i diplomat en Enginyeria Ambiental (Ministeri d'Indústria i Energia i Universitats i Recerca, 1981) i en Gestió Energètica (UPC, 1984). Director de l'Agència d'Ecologia Urbana de Barcelona des de la seva fundació, l'any 2000, Salvador Rueda ha ocupat càrrecs de direcció en tasques de planificació a la Generalitat de Catalunya i als Ajuntaments de Barcelona i Sant Adrià de Besòs.

Autor de diversos llibres, articles científicotècnics i de divulgació sobre medi ambient urbà, assessor científic i comissari d'exposicions nacionals i internacionals, ponent en màsters, postgraus i congressos nacionals i internacionals. Va ser membre del Grup d'Experts de Medi Ambient Urbà de la Unió Europea entre els anys 1994 i 1998.

Entre altres publicacions destacades, Rueda és autor dels llibres *Ecologia Urbana: Barcelona i la seva Regió Metropolitana com a referents* (Beta Editorial, 1995); *Barcelona, ciutat mediterrània, compacta i complexa. Una visió de futur més sostenible* (Ajuntament de Barcelona, 2002); i redactor principal i coordinador del *Libro Verde de Medio Ambiente Urbano* (Ministerio de Medio Ambiente, Medio Rural y Marino, 2006).

JE: Què és l'urbanisme ecològic?

SR: Prenc prestada aquesta denominació d'un llibre en el qual jo també participo, *Ecological Urbanism*, editat per Harvard University, Graduate School of Design i Lars Müller Publishers. Aquest llibre, que ara es publicarà també en castellà, presenta la definició d'urbanisme ecològic per extensió, és a dir, a través d'exemples. Cada una de les persones que aporten exemples en aquest llibre expliquen casos que mostren el que s'ha de fer perquè un tipus d'urbanisme es pugui considerar ecològic.

JE: Quina ha estat la seva aportació a la definició d'aquest nou concepte?

SR: El meu interès era definir l'urbanisme ecològic per comprensió, és a dir, per concepte. Atenent a la teoria acadèmica d'ecologia, considero que la ciutat és un ecosistema i que les seves parts integrants poden funcionar també com a ecosistemes. Recordem en aquest punt que un ecosistema és el conjunt de relacions que s'estableixen entre els elements presents en un indret determinat. Tan important com les relacions, però, són les restriccions en el comportament dels elements que es relacionen. Aquestes restriccions ens permeten diferenciar un ecosistema d'un altre. Nosaltres hem creat una sèrie d'indicadors, és a dir, un sistema de

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

**Ara per ara no sabem
la puntuació que té
Barcelona a partir dels
indicadors d'urbanisme
ecològic però tindrem
aquesta dada aviat.**

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

restriccions, que permeten determinar fins a quin punt una ciutat s'acomoda al model teòric d'urbanisme ecològic.

JE: Quin és el model d'una ciutat amb urbanisme ecològic?

SR: El model teòric està lligat al model de ciutat mediterrània, compacta, complexa en l'organització, eficient en el metabolisme i cohesionada socialment.

JE: I el seu sistema d'indicadors permet mesurar si una ciutat s'acosta a aquest model?

SR: Així és. El nostre sistema marca quatre eixos, quinze principis i una cinquantena de restriccions que s'han de complir per poder dir que una ciutat aplica l'urbanisme ecològic. Per exemple, el nostre model diu que una ciutat amb urbanisme ecològic ha de tenir el 75% del territori amb un nivell sonor per sota dels 65 decibels A (dB A, una unitat de nivell sonor mitjà amb un filtre previ que elimina part de les freqüències baixes i les freqüències molt altes). Si la ciutat que volem analitzar compleix plenament aquesta condició direm que en aquest punt s'adapta al 100% a l'urbanisme ecològic. A partir del model que ja hem definit, hem analitzat ciutats com Bilbao i Vitòria, i ara estem analitzant Barcelona i altres ciutats del món.

JE: A Barcelona, estem molt lluny de tenir un urbanisme ecològic?

SR: Podem dir que tenim un model fantàstic però millorable.

JE: Tenen dades, a partir del seu sistema d'avaluació?

SR: L'anàlisi és complexa perquè nosaltres arribem a estudiar cada un dels indicadors per cada tram de carrer, i això suposa una gran quantitat d'informació. Ara per ara no sabem la puntuació que té Barcelona a partir dels indicadors d'urbanisme ecològic però tindrem aquesta dada aviat. Encara no hem fet una anàlisi de tota la ciutat. Ho estem fent per parts, a partir del projecte de superilles de cases que estem desenvolupant.

JE: Què és una superilla?

SR: L'urbanisme a l'Eixample de Barcelona es basa en aquestes illes octogonals d'habitatges que denominem illes. Una superilla seria una nova cèl·lula d'organització urbana que podria aportar millores en l'urbanisme ecològic com solucionar les disfuncions lligades a la mobilitat, millorant la disponibilitat i qualitat de l'espai públic per al vianant. Aquests objectius s'aconsegueixen amb la introducció de dos canvis fonamentals: la jerarquització de la xarxa viària i l'establiment d'una xarxa diferenciada per a cada mitjà de transport.

JE: Quantes illes de cases formarien una superilla?

SR: Una superilla seria una superfície d'uns 400 per 400 metres, és a dir, a l'Eixample, hi hauria un conjunt de nou illes de cases.

JE: Com aconseguirien una mobilitat més ecològica amb el model de les superilles?

SR: Seria una solució integral que uniria urbanisme i planificació de la mobilitat. L'objectiu principal seria limitar la presència del vehicle privat a l'espai públic i retornar aquest espai al ciutadà. En la situació actual de l'Eixample, els cotxes passen per tot arreu. En el nostre projecte, els cotxes que circulen per anar ràpidament d'un punt a l'altre de la ciutat no poden passar pel centre de la superilla; si estan de pas, han de fer servir els carrers de la perifèria de la superilla. Tothom podria entrar a l'interior d'una superilla però amb una limitació de velocitat a 10 km/h, de manera que podríem garantir la seguretat en aquests carrers i incrementar l'habitabilitat i el confort en l'espai públic.

JE: Quines ciutats estan posant en pràctica aquest concepte de superilla?

SR: Les superilles estan aprovades o dissenyades en ciutats com Vitòria-Gasteiz, la Corunya, Ferrol, Viladecans i el Prat de Llobregat. A Barcelona, en tenim exemples al 22@ i a Gràcia.

JE: Si s'apliqués aquest model a tot Barcelona, quins resultats tindríem?

SR: Pel que fa a l'espai públic, per exemple, si mirem el mapa actual de la ciutat observem que tenim mig milió de metres quadrats de vies de vianants; doncs amb la proposta de superilles passariem a tenir 7,5 milions de metres quadrats. En una primera fase, només amb senyals i pintura, podríem alliberar el 70% de l'espai públic de la ciutat. Seria el projecte més gran del món en el reciclatge d'una gran ciutat. M'he compromès a estudiar-ho i proposar-ho, de manera que es podria portar a la pràctica amb una inversió de només dos milions d'euros en aquesta primera fase de nova senyalització dels carrers de les superilles.

JE: Quants elements d'urbanisme ecològic es poden millorar amb la proposta de superilla?

SR: A banda de la mobilitat i la recuperació de l'espai públic, aconseguim una millora en la funcionalitat del sistema. Per exemple, podem millorar també la biodiversitat de la ciutat perquè en els carrers actuals només hi caben arbres d'alineació i en una superilla hi cap de tot; hem de canviar els paisatges interiors de la ciutat. El carrer d'Enric Granados és un model del que podria ser l'interior d'una superilla; un carrer on un nen pot aprendre a anar en bicicleta. I això es pot fer a tota la ciutat. Però amb aquesta aplicació de l'urbanisme ecològic proposem també una multiplicació de l'activitat econòmica i fem més fàcil la gestió dels residus, l'aigua i l'energia. Fins i tot, la superilla es proposa com a model per millorar la cohesió social i la convivència.

JE: Ens comentava que aquest model ja s'aplica en part a ciutats com Vitòria-Gasteiz i aquesta és precisament una de les ciutats que vostès han analitzat. Quins resultats han obtingut?

SR: Vitòria està a l'entorn del 50% d'acomodació a l'urbanisme ecològic. Per ser dades de tota una ciutat, està molt bé. La xifra pot semblar modesta però és que els reptes que nosaltres posem amb aquest nou urbanisme són els lligats a la sostenibilitat, amb un futur que està per construir. Si Vitòria portés a terme les transformacions que nosaltres

proposem arribaria a un 80% d'acomodació a l'urbanisme ecològic.

JE: De Barcelona, en tenen algunes dades, encara que siguin parcials?

SR: En el cas que estem estudiant de les superilles de les Corts, les dades diuen que en l'actualitat tenen una acomodació de poc més del 50% als valors d'urbanisme ecològic.

JE: El seu estudi no només indica la realitat actual sinó que apunta els canvis que es podrien fer per acostar-se a l'urbanisme ecològic...

SR: Efectivament. En el cas que parlàvem de les Corts, per exemple, amb les propostes de transformació que nosaltres fem, podríem arribar al 75% d'acomodació. Això, sense tirar a terra cap casa, només transformant alguns elements clau com els que indicàvem abans parlant de les superilles.

JE: Com quedaria situada Catalunya si féssim un estudi sobre urbanisme ecològic?

SR: No ho hem analitzat amb detall però es podria fer perfectament un estudi d'aquest tipus. A Catalunya tenim molts municipis amb característiques de ciutats compactes però hem de reconèixer que d'un temps ençà la tendència de construir ciutat ens ha portat a desenvolupar un model anglosaxó, que és el d'urbanització dispersa. Ara, en molts llocs no tenim ciutats sinó espais urbanitzats, suburbis; espais que només fem servir per anar a casa en cotxe.

JE: Barcelona i Catalunya es poden transformar per convertir-se en una xarxa de ciutats que responguin a l'urbanisme ecològic?

SR: Hauríem de fer-ho. Aplicar l'urbanisme ecològic al nostre país ens ajudaria per exemple a reduir les incerteses en matèries com l'energia. Si apliquem aquest tipus d'urbanisme potenciarem les energies renovables i reduïrem la incertesa que suposa dependre dels combustibles fòssils que tots els informes diuen que no aniran més enllà dels trenta o quaranta anys.

JE: Pel que fa al model de mobilitat, cap a on hauria d'anar Catalunya?

SR: Hauríem de fer un canvi important en el model actual. Hem de reduir el nombre de vehicles circulants i incrementar els mòduls alternatius: transport públic, bicicleta i anar a peu. Cal reduir l'impacte no només en l'ocupació de l'espai sinó també en l'ocupació de recursos i l'impacte en el medi ambient. Recordeu que a l'àrea metropolitana de Barcelona, la contaminació atmosfèrica provoca cada any 3.500 morts prematures. Per tant, a Catalunya hem de treballar en l'urbanisme ecològic perquè aquest és el futur.

JE: Són compatibles els conceptes d'urbanisme ecològic i nova ruralitat?

SR: Són perfectament compatibles. Per relacionar aquests dos conceptes hem de considerar que l'objectiu de tots plegats és generar territoris intel·ligents. És a dir, hem de fer llocs on la gent que hi viu vulgui continuar vivint-hi perquè disposa dels serveis que necessita.

JE: Els pobles també poden millorar en urbanisme ecològic?

SR: Els principis per aplicar l'urbanisme ecològic haurien de ser els mateixos als pobles i a les ciutats. Un primer principi que s'hauria de respectar és que no s'ha de cremar o malmetre ni un metre quadrat d'espai públic si abans no ho s'ha pensat molt bé; si l'ocupació d'aquest terreny no ha de ser útil per a la vida dels humans. El que hem fet darrenament a molts punts de Catalunya ha estat cremar quilòmetres i quilòmetres quadrats de territori. En els darrers trenta anys hem ocupat dues vegades i mitja més superfície que en tota la història anterior; i ho hem fet moltes vegades de manera estúpida, absurda. L'urbanisme ecològic proposa pensar molt bé cada centímetre quadrat d'espai públic, sent el més eficient possible i aconseguint les millors condicions de qualitat urbana i de qualitat de vida per a les persones; perquè tot això que estem ocupant li estem prenent a la natura.

Ignasi Aldomà Buixadé

(El Poal, 1955) és doctor per les universitats de Barcelona i Montpeller i actualment exerceix de professor al Departament de Geografia i Sociologia de la Universitat de Lleida (UdL). Les seves recerques sobre l'agricultura, el món rural i l'aigua s'han traslladat en diversos articles, assaigs i més d'una desena de llibres. Entre les seves publicacions recents, destaquen *Atles de la nova ruralitat* (Fundació del Món Rural, 2009) i *La batalla per l'aigua* (Pagès Editors, 2012).

Molts ciutadans pensen

encara que quan

surten de la ciutat tot

el que els envolta és

natura verge, plantes

i animals que estan

allà només perquè

ells en gaudeixin.

JE: Què és la ciutadania rural?

IA: Es tracta d'assumir, des dels habitants de pobles i masies, que estem en una societat i un territori de condicions i formes de vida fonamentalment urbanes. Els habitants de pobles i masies fan les mateixes activitats i haurien de tenir les mateixes oportunitats que els habitants de ciutats. Això és el que haurien d'assumir també els governs i els ciutadans en relació amb les zones rurals.

JE: Els joves de pobles i masies, com vostè diu, tenen mentalitat de joves de ciutat?

IA: Si parlem d'articles de consum, les formes de relacionar-se o les preferències culturals són pràcticament idèntiques entre els joves de poble i de ciutat. L'únic que canvia són algunes condicions de l'entorn, i bàsicament el fet que en els pobles hi ha determinades demandes que no es poden satisfer en la proximitat. Aquesta diferència crea algunes singularitats com la necessitat de més desplaçaments. També existeix una diferència en la relació amb l'entorn. La nova ciutadania rural ha d'acceptar que existeixen algunes condicions a les quals cal adaptar-se però bàsicament s'ha de considerar que les àrees rurals a Catalunya són a la pràctica àrees urbanes de baixa densitat de poblament.

JE: Aquesta realitat ja existeix o està en construcció?

IA: A Catalunya cal assumir que les masies i els pobles formen part de les ciutats i aques-

ta assimilació té repercussions importants en les iniciatives i els projectes econòmics, socials i polítics del país. Hi ha gent que no vol entendre aquesta realitat, i reproduïx prejudicis que afecten l'activitat econòmica, el benestar i la vida democràtica d'aquestes àrees que per inèrcia continuem anomenant rurals.

JE: Encara hi ha forces socials i polítiques que tracten de mantenir el món rural com un sector marginal? Els ciutadans encara tenen prejudicis contra els "pagesos"?

IA: Encara pesen molt els tòpics, sobretot perquè la visió dominant es fa des de la perspectiva urbana. Molts ciutadans pensen encara que quan surten de la ciutat tot el que els envolta és natura verge, plantes i animals que estan allà només perquè ells en gaudeixin. Hi ha moltes dificultats per entendre que bona part del territori rural serveix per produir i perquè els seus habitants es guanyin la vida.

JE: Si els habitants de pobles i masies assumeixen el concepte de ciutadania rural, s'ha d'evitar que passin a ser ara els ciutadans de segona, els ciutadans d'un nou suburbi que anomenaríem món rural...

IA: És evident que no s'han de crear nous nuclis de marginalitat. Hem d'evitar que les dificultats per accedir a alguns serveis o la falta d'una perspectiva social clara converteixin el món rural en un reducte o en un suburbi. A Catalunya hi ha molts tipus de ruralitat però en molts casos tenim problemes de marginalitat molt similars als que es troben a les ciutats, per exemple davant els problemes d'accés a l'habitatge, la drogadoicció o la immigració.

JE: També tenen problemes com els que encara es poden trobar en algunes zones marginades de les ciutats, com és la dificultat per accedir a les noves tecnologies...

IA: En aquest cas concret, l'accés a la telefonia mòbil i internet està bastant resolt en el món rural, penso. Segur que encara hi ha llocs aïllats en zones de muntanya però ara

és difícil trobar pobles que no tinguin accés a les noves tecnologies de la informació.

JE: Pel que fa als sistemes de transports i les comunicacions per carretera, les infraestructures existents a Catalunya permeten fer realitat aquesta ciutadania rural?

IA: També en aquest cas hi ha zones concretes del Pirineu i Prepirineu o de les comarques de l'Ebre, per posar algun exemple, que poden estar relativament aïllades però en general bona part de la població de pobles i masies pot trobar un nucli urbà en mitja hora de viatge. Això és el més delicat, cal vetllar perquè existeixin centres d'aquesta nova ruralitat, on la població tingui a l'abast els serveis que necessita un ciutadà. Si parlàvem de Pirineu i Prepirineu, cal que ciutats com Sort, Esterri d'Àneu, Viella o el Pont de Suert aguantin i mantinguin els serveis que ja són indispensables per a tots els ciutadans.

JE: La mentalitat dels habitants de les ciutats està ara més a prop de la forma de vida dels pobles?

IA: Estem en un procés de canvi que es va començar a fer evident fa uns anys i que potser s'ha incrementat amb la crisi. Abans la gent de ciutat només s'acostava als pobles per fer turisme o tenir una segona residència. Està creixent el fenomen de gent de ciutat que va a viure als pobles, i no em refereixo a gent de Barcelona que va a viure a l'àrea metropolitana. No és un fenomen migratori de grans proporcions però a tots els racons de Catalunya es pot trobar ara gent que ha vingut de les ciutats.

JE: L'estructura econòmica de Catalunya permet la consolidació d'aquesta ciutadania rural? La gent que viu a pobles i masies pot viure de les activitats que estan a prop de casa seva?

IA: Les activitats agràries s'han anat convertint en una indústria agroalimentària que produeix, transforma i comercialitza productes acabats. Aquest sector està aguantant bastant bé la crisi i dona oportunitats a la

població. El turisme rural i d'interior té futur però viu ara els efectes de la crisi que afecta els seus clients, que són precisament els habitants de les classes mitjanes de les ciutats. En condicions de crisi, les àrees rurals tenen fins i tot més capacitat de resistència que les zones urbanes.

JE: La planificació urbanística de Catalunya ajuda a avançar cap a la nova ciutadania rural?

IA: S'ha fet molt feina. Pràcticament tot el territori disposa de plans territorials parcials. Pel que fa a plans urbanístics municipals, la cobertura gairebé és completa; i a més tenim catàlegs de paisatge, encara que ens falti alguna cosa. Si es reprèn l'activitat urbanística potser caldrà millorar alguns aspectes de planificació i revisar alguns macroprojectes històrics que estan aturats i podrien crear desajustos en el cas que es recuperessin de sobte.

JE: El futur dels pobles es decideix a les ciutats?

IA: Algunes planificacions del territori es fan des de despatxos de les grans ciutats; i com dèiem abans, és cert que alguns ciutadans creuen que tot allò que està fora de les ciutats ha de ser un parc natural. El paisatge ha canviat durant milers d'anys en funció de les persones que vivien en el territori i, en part, aquests canvis també es continuen produint ara depenent de les activitats i necessitats de les persones.

JE: Però la ciutadania rural també ha d'entendre que els temps han canviat, que el medi natural és un bé comú que cal protegir..

IA: Evidentment. El món rural ha d'entendre que la ciutadania rural implica també el reconeixement que el camp no només existeix per produir; que el camp ofereix també valors com el paisatge i el medi ambient. Ha d'haver-hi aproximació tant de la ciutat al camp com del camp a la ciutat.

JE: Podem ser optimistes sobre aquest procés de comprensió?

IA: Aquesta evolució és positiva per a tothom. En els últims trenta anys, les millores en la mobilitat i aquesta transformació cap a una societat de serveis ens ha fet molt més propers i molt més semblants. Ara hi ha més possibilitats per a la gent dels pobles, que poden treballar en una empresa en una ciutat sense haver de marxar de casa seva; i també més possibilitats per a la gent de Barcelona que pot anar a viure en un d'aquests pobles sense haver de renunciar als serveis que tenia a la ciutat.

JE: S'ha de convidar els habitants de les ciutats a viure en els pobles?

IA: Un dels reptes que hauríem de fer realitat seria convertir les segones residències que s'han construït durant anys en el medi rural en primeres residències. A moltes zones de Catalunya, la ruralitat té capacitat d'acollida, i si viu més gent en el medi rural això permetrà tenir més serveis i una qualitat de vida millor per a tothom. ●